

IK HUIL NIET MET DE WOLVEN MEE

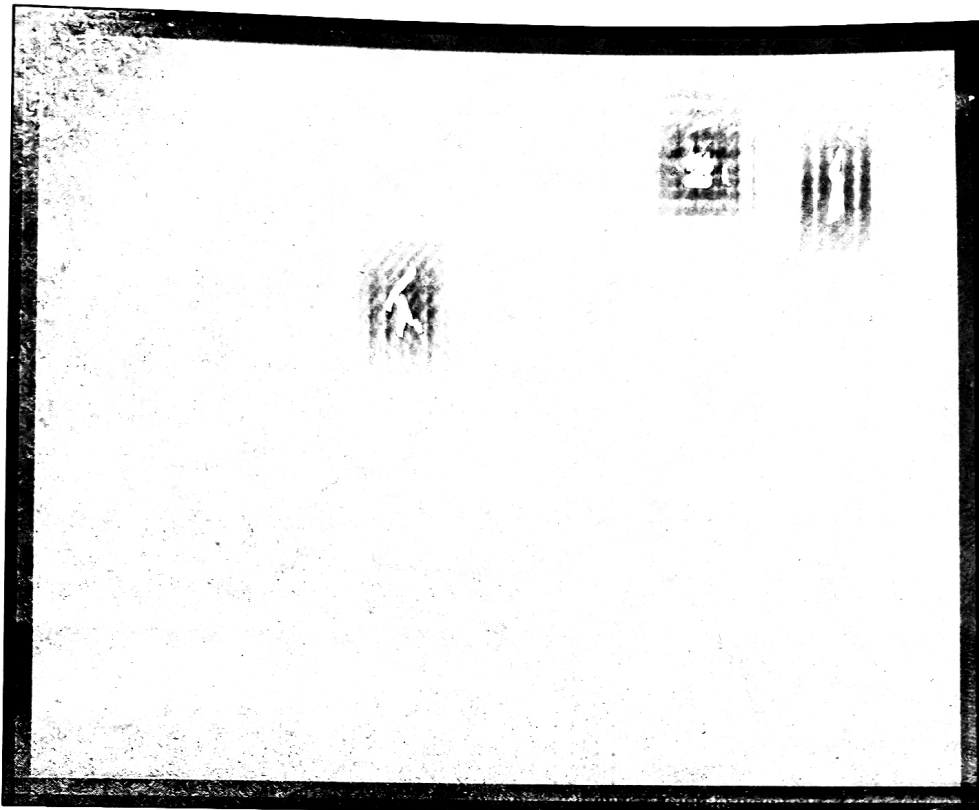

Foto: Herman Voochels

Jan Ritsema in zijn danssolo op muziek van Messiaen

Een van de voorstellingen op het Brusselse *Kunstenfestival* is de danssolo gebracht door Jan Ritsema, op het *Quatuor pour la fin du temps* van Olivier Messiaen. Ritsema die vooral bekend staat als regisseur, o.a. van Stefan Hertmans *Kopnaad*, betreedt hiermee een volkomen nieuw terrein en wekt grote nieuwsgierigheid op in theaterkringen en bij het publiek. Nochtans beschouwt hij dit initiatief als een logisch verlengstuk van zijn vorige projecten. In de loop van de repetities bleek dat Messiaens weduwe, overeenkomstig de wensen van haar echtgenoot geen toestemming gaf voor de uitvoering van het *Quatuor*. Voorlopig repeteert Ritsema met een collage van composities die qua atmosfeer Messiaens werk zo dicht mogelijk benaderen. Indien de mening van mevrouw Messiaen tot op het laatste ogenblik onwrikbaar blijkt, danst Ritsema dus op andere muziek die tijdens zijn try-outs nog niet definitief was vastgelegd.

Johan de Boose ging in Groningen kijken naar de eerste try-out van deze danssolo en had achteraf in het Grand Theatre een uitgebreid gesprek met Ritsema. Dit gesprek, dat niet alleen deze voorstelling behandelt maar tegelijk een portret van een veelzijdig en eigenzinnig theaterkunstenaar wil ophangen, wordt integraal uitgezonden in *Zegge & Schrijve* van 15 mei. In onderstaand artikel verzamelde hij een aantal treffende uitspraken.

"Ik dans altijd op repetities van toneelvoorstellingen. Toen ik tegen acteurs zei dat ik ging dansen, begrepen ze dat meteen. Wisten ze dat ik het niet deed om de dans belachelijk te maken of zo. Ik doe het ook een beetje om een klimaat te creëren van: het kan me wat schelen allemaal".

"Ik ben een vechtersbaas. Wat ik doe is op een bepaalde manier ook een uitdrukking van agressie. Ik ben met de uitgeverij begonnen: de International Theatre & Film Books in Amsterdam, toen ik op mijn drieëndertigste ontslagen was uit het kankerziekenhuis, waar ik behandeld was voor lymfklierkanker. En nu, na mijn angina pectoris, heb ik een lijstje gemaakt van tien zaken die ik absoluut nog wil doen. Deze danssolo is er één van."

"Op repetities, als we een hilarisch moment hadden, of als ik iets zeer goed vond, maakte ik de sprongen die je nu in de voorstelling kunt zien. Waaw! deed ik toen. Taa! Taa! deed ik. Soms deden we het allemaal samen."

"Ik probeer dat basisgevoel van de repetities te laten zien, dat gevoel van "geef toch alles, laat alles wat over je schouders meekijkt weg, geef alles" - dat wat ik steeds tegen mijn acteurs roep, dat laat ik zien. En ik heb nog nooit in mijn leven iets gehad waar ik met zoveel plezier moeite voor heb gedaan. Want moeite is genot. Ik ben nog nooit zo moeiteloos met moeite omgegaan."

"Bij toneelvoorstellingen zeg ik wel eens: Ik regisseer niet de acteurs, ik regisseer het publiek. Dat is hier niet aan de hand. Hier geef ik gewoon alles, ik weet niet wat ze ervan zullen vinden, ik weet niet wat ze ervan moeten vinden, dat is niet aan de orde. Dus nu niet proberen om vreselijk slim allerlei lagen aan te brengen, via achterdeuren en omwegen proberen het publiek te verleiden, nee."

"Woorden zijn zo onduidelijk. Je kunt met beweging veel duidelijker zijn. Dat is het plezierige. Elke verhulling is dan weg. En

anders zitten er verpakkingen in, bewuste omhulsels of pogingen om iets naakt, straight, zonder verpakking te laten zien. Dat is hier niet aan de orde. Dans is veel preciezer dan woorden. Het is duidelijker, het heeft niet de smoezeligheid, het verhullende van taal."

"Ik denk dat ik niet meer bang ben om dood te gaan. Als ik erg moe ben leg ik mijn hoofd op mijn arm en val ik ongemerkt snel in slaap: het doet er niet toe waar, thuis, tijdens het regisseren, op de treint: maar soms ben ik zo moe dat het lijkt alsof mijn hart niet meer klopt, dan komt de slaap later, dan wil ik zo lang mogelijk genieten van het overweldigend gevoel van geluk en stilte, dan voelt het alsof dit de laatste slaap is, alsof ik nu zal sterven in alle rust en met een diep weten laat ik me meevoeren, de eeuwigheid in. Het is dit weten, eindelijk, dat ik wil weten. Ik heb dat gevoel ook als ik met mensen zit te praten, dan denk ik: als een engel mij nu zou oppakken zou ik niet paniekerig roepen: mag ik blijven? Nee, dan zou ik naar de tafel wuiven en zeggen: dag jongens en meisjes, heb nog veel plezier."

"Er zijn veel doden waar ik dagelijks mee praat. Waar ik ook wel voor dans. Waar ik mee overleg. Die bestaan nog. Dat is natuurlijk flauwekul want ik praat tegen mezelf. Ik hou het wel gezellig. Dat kun je religieuze gevoelens noemen, want die overstijgen wat je normaal het aardse noemt."

"Voor mij zijn er geen grenzen. Eigenlijk mag niemand de baas zijn. Ik begrijp niets van moraal, dat wil zeggen ik begrijp moraal zeer goed, ik ben zelf heel moralistisch, maar ik heb een sterke neiging om dat niet te willen. Ik begrijp alle uitwassen in deze samenleving. Ik begrijp niet waarom men moeilijk doet over die man in Schotland die die kinderen doodde. Ik vind het natuurlijk erg sneu. Ik kijk naar die foto's, zie die gezichtjes, zie die levens, maar ik huil niet met de wolven mee, als bijvoorbeeld twee jongetjes van acht en negen een ander jongetje ombrengen, want dan begrijp je niets van het leven. Immers: ik ben het zelf, ik ben zelf die man die kinderen doodschiet, dat wil zeggen voor één procent, want ik verkeer niet in die omstandigheden. Ik ben zelf dat jongetje van acht dat het bloed van andere jongetjes had kunnen drinken, maar de omstandigheden waren er net niet goed genoeg voor. Ik sluit niks uit. Ik vind ook dat we voor mekaar niks mogen uitsluiten. Dat de enen niet een gevangenis mogen zijn voor de anderen. Ik ben voor de kwantummechanica. Daar verdiep ik me erg in. Omdat niets meer zeker is. Omdat alleen nog maar waarschijnlijkheid geldt. Dat is een theorie die de mens zelf niet kan begrijpen. Dat gaat zo beyond onze normale waarneming of de maten die we aan onze waarneming gesteld hebben door te denken in termen van tijd en ruimte. Dit gaat er zo aan voorbij dat het niet te vatten is. Er valt wel mee te jongleren. En dat is aan mij besteed. Er mag niemand de macht hebben, en er mag niemand de macht uitoefenen. In mijn voorstelling zit misschien geen wanhoop, maar machteloosheid. Kwetsbaarheid? Ik vind het niet leuk dat we dat kwetsbaarheid noemen, want daarmee word ik in een naïef hoekje geduwd, het zou niet kwetsbaar moeten zijn. En ik ben ook niet kwetsbaar! Het is iets waardoor de andere kant van de mensen overeind kan blijven. Door dit kwetsbaar te

noemen. Dan is er ook weer zoiets als niet-kwetsbaar."

"Anne-Teresa de Keersmaecker riep: Jij gaat dansen? Vijftig minuten? Dat durf ik zelfs nog niet. Ja, voor dansers is dat natuurlijk een arrogantie van hier tot Tokio. En zeker voor mij met mijn dansbeperkingen. Er moeten dus onderbrekingen in mijn voorstelling zitten om dat aan te geven. Maar ook het niet-dansante is belangrijk. Het is één verhaal. Ik hou van de muziek. Dus die muziek moet ook haar kans hebben. Muziek is nooit alleen begeleiding. Wat ik doe is improviseren, ik ben afhankelijk van die muziek. Ze tilt me op, ze draagt me."

"Hoe de dingen er precies aan toegaan in de dans, die ervaring heb ik niet. Het gaat er niet om even een lade open te trekken en het hiermee te doen. Het is een continu proces van bereidheid om wat je gedacht en gevoeld hebt te laten samenkomen, om alles samen in een bepaalde geconcentreerdheid te brengen."

"In de kunst is veel overgave, je bereid stellen om te ontvangen. Niks religieus hoor, maar zo is het wel. Om datgene wat je bedacht hebt, om alle vezels en alle cellen dezelfde kant uit te laten kijken. Om het organisch te laten zijn. Dat noem je dan concentratie. Dan is er een kern die je kunt vasthouden, waarmee je kunt jongleren, als met een balletje. Dat balletje is perfect van kwaliteit, structuur, omstandigheid en betekenis. Concentratie is de bereidheid om je te willen geven. Je krijgt ze niet voor niks. Dat vraagt discipline, werken. Het lichaam concentreert zich niet voor niks. Je moet het zorgvuldig aanpakken. Anders denkt het lichaam: als je zo met me omgaat, kun je het vergeten. We gingen toch iets goeds doen? We gingen toch iets doen dat staat als een huis? Nou, Jan, dan moet je daarvoor werken. Het zijn dezelfde principes die ik als regisseur van een acteur vraag."

"Ik wil niet weten hoe een voorstelling er aan het eind gaat uitzien, want dan zou ik er niet eens aan beginnen. Dat zou stom zijn, want dan is ze half gemaakt. De problemen moeten groot zijn. Daarom is bijvoorbeeld een ingewikkelde tekst als *Kopnaad* wel aan me besteed. Het gaat hierom: niet kunnen schaken, lang naar het spel kijken en proberen erachter te komen wat de spelregels zijn. Op een gegeven moment merk je dat er bepaalde patronen zijn, dat bepaalde terugkeren, dat er steeds hetzelfde gebeurt met de toren enz. De basisvaardigheid bij *Kopnaad* was: ik plak er niks op, het ding zelf moet boven komen drijven. Ik vind een voorstelling het mooist wanneer haar betekenis ook gedurende de voorstelling uit zichzelf boven komt drijven zonder dat er door mij of door de auteur te duidelijk een betekenis is opgeplakt. Opnieuw: je mag het niet weten, we mogen nooit achter dezelfde vlag aanlopen, want dan zouden we de macht houden. Ik heb een soort machtstrauma!"

Johan de Boose

Jan Ritsema: Maison du Spectacle - la Bellone, 17, 18, 19, 21, 22 mei om 22 uur.

Jan Ritsema: Radio 3, "Zegge & Schrijf", 15 mei om 22u30